

УДК 617.3:001](477)-051Корж(045)

DOI: <http://dx.doi.org/10.15674/0030-598720243110-114>

Академік Корж О. О. — видатний вчений ХХ століття, засновник нового етапу розвитку ортопедії та травматології в Україні (до 100-річчя з дня народження)

В. О. Танькут, В. А. Філіпенко, І. В. Голубєва,
О. Г. Шевченко, К. В. Беренов

ДУ «Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М. І. Ситенка НАМН України», Харків

*«Наука — це таємниця, невідома сфера,
Це і доля талантів, обранців»*

Академік Корж О. О.

У квітні 2024 року виповнилось 100 років від дня народження видатного вченого ХХ сторіччя, ортопеда-травматолога академіка Олексія Олександровича Коржа, одного зі засновників Національної академії медичних наук України.

Академік Корж О. О. — послідовник старшої генерації видатних вчених, фундаторів становлення та розвитку вітчизняної ортопедії-травматології: К. В. Вегнера, М. І. Ситенка, М. П. Новаченка тощо.

Олексій Олександрович Корж народився 23 квітня 1924 року в селі Оболонь на Полтавщині, у сім'ї службовця. Незабаром родина переїхала до Харкова, де у 1941 році Олексій Олександрович на відмінно закінчив середню школу № 137 і вступив до Харківського медичного інституту, але навчатися йому тоді не судилося. Юність Коржа припала на буремні роки Другої світової війни. Після тяжких випробувань воєнного часу та закінчення війни Олексій Олександрович повернувся до Харкова і продовжив навчання у Харківському медичному інституті, яке закінчив

з відзнакою у 1951 році. Голова державної експертно-націонної комісії при медичному інституті проф. М. П. Новаченко звернув увагу на молодого здібного лікаря і запропонував йому роботу в Українському НДІ ортопедії та травматології ім. проф. М. І. Ситенка (Інститут).

Із вересня 1951 р. Олексій Олександрович Корж — співробітник Інституту (рис. 1), він пройшов багаторічний плідний шлях від лікаря ортопеда-травматолога до директора й академіка.

Безпосереднім науковим керівником Олексія Олександровича був талановитий ортопед-травматолог член-кореспондент АМН СРСР професор Микола Петрович Новаченко, від якого молодий вчений унаслідував усі кращі риси лікаря-клініциста, хірурга, вченого й організатора. У 1956 р. плідним результатом перших наукових досліджень О. О. Коржа стала його кандидатська дисертація на тему: «Деякі морфологічні зміни в разі застарілих вивихів передпліччя в експерименті та в клініці».

Із грудня 1956 року Корж успішно поєднує наукову роботу в Інституті з педагогічною на кафедрі ортопедії-травматології Харківського інституту удосконалення лікарів, де працює спочатку асистентом, доцентом, а потім — завідуючим.

У 1962 р. молодий науковець захищає докторську дисертацію на новаторську на той час тему: «Гетеротопічні посттравматичні осифікати», у 1964 р. — присвоєно вчене звання професора, а в 1967 р., у 43-річному віці, О. О. Корж обирається член-кореспондентом Академії медичних наук.

Із 1965 року Олексій Олександрович призначається директором Інституту (рис. 2).

У 1991 році він стає академіком Національної академії наук України. Корж О. О. увійшов в історію вітчизняної медицини, як один із фундаторів Академії медичних наук України.

Основні напрями та досягнення в науковій та клінічній діяльності О. О. Коржа

У нашому Інституті, мабуть, немає жодного відділення, в якому б не працював Олексій Олександрович як творчий дослідник, науковець, клініцист, організатор, винахідник тощо.

У 50–60-ті повоєнні роки ХХ ст. актуальною була проблема лікування постраждалих із наслідками бойової травми та з ампутаціями кінцівок. Корж уперше в Україні започаткував і очолив досить важливі на той час наукові дослідження щодо покращення організації протезно-ортопедичної допомоги інвалідам.

Рис. 1. Початок роботи в Українському НДІ ортопедії та травматології ім. проф. М. І. Ситенка (1951 рік)

Рис. 2. Директор Українського НДІ ортопедії та травматології ім. проф. М. І. Ситенка (1965 рік)

Інститут за розпорядженням МОЗ України стає головною організацією в республіці з цієї проблеми (рис. 3).

Олексій Олександрович створює в Інституті науково-клінічний відділ протезування і протезобудування, який з роками переріс у Харківський НДІ протезування, ортопедії та травматології ім. проф. М. І. Ситенка. У цей же період він розробив і впровадив унікальні методики втручання експрес-протезування на операційному столі після ампутації кінцівок, вони залишилися актуальними й наразі.

Важливим кроком у розвитку ортопедії і травматології було створення в Інституті за ініціативою О. О. Коржа в 1965 р. лабораторії трансплантології. У цей період академік очолює наукові дослідження з вивчення структурної перебудови кісткової тканини в умовах імплантації кісткових трансплантатів. Розроблено та запроваджено операції з пересадки великих кісткових алотрансплантатів у разі заміни великих дефектів кісток і суглобів. За ефективність і широке впровадження цих методик групу вчених, які активно займалися цією проблемою, у 1965 році було відзначено Державною премією.

У цьому ж 1965 році О. О. Корж створює в Українському НДІ ортопедії та травматології ім. проф. М. І. Ситенка першу в Україні науково-дослідну лабораторію нових матеріалів для розробки ортопедичних засобів для лікування та реабілітації хворих (рис. 4). У подальшому ці наукові дослідження направили на створення керамічних і сапфірових імплантатів для хірургічного лікування пацієнтів із патологією хребта та суглобів, різних ортезів і методик їхнього застосування в реабілітаційному процесі.

Рис. 3. Академік консультує хворого з ампутацією лівої верхньої кінцівки

У цей же період з ініціативи Олексія Олександровича на базі Інституту та в 7 областях України вперше створено травматологічні лікарські трудово-експертні комісії (ЛТЕК), які сприяли розвитку державних соціальних програм.

Коржа обирають президентом Харківського товариства ортопедів-травматологів, яке він очолював протягом багатьох років, водночас за його каденції плідне спілкування харківських фахівців значно розширилось шляхом тісної співпраці з лікарями інших областей України, а також Грузії, Вірменії, Узбекистану, Казахстану, Польщі, Болгарії, Чехії, Німеччини й ін.

У 60–70-х роках ХХ ст. О. О. Корж розробляє нові напрями в ортопедичній хірургії, зокрема, великих суглобів, що значно розширило знання про дисплазію суглобів. Ним запропоновано низку оригінальних методик операцій з реконструкції надвертлюгової ділянки суглоба в дітей і дорослих із використанням як кісткових алотрансплантатів, так і керамічних (рис. 5).

Значний прогрес у розвитку хірургії суглобів і таза було досягнуто в Інституті завдяки багаторічній плідній співпраці Коржа та його талановитого учня — М. І. Куліша.

Значну увагу Олексій Олександрович приділив вивченню проблеми патології хребта. Ще в 1965 році він вперше у світі виконав передній консольний, на зразок підтримуючої конструкції, спондилодез L_{V-S_1} алотрансплантатами хворому з тяжкою формою спондилолітезу.

За ініціативою Коржа проведено дослідження щодо розробки хірургічних доступів до тіл хребців (О. О. Корж, Р. Р. Талишинський, М. І. Хвисяк, В. М. Казницький), що й привело до започатку-

вання нового етапу розвитку харківської школи вертебології. У 1976 р. в Інституті було організовано перше в Україні відділення вертебології, що й стало початком глибоких і ґрунтовних фундаментальних, теоретичних і клінічних досліджень із проблем захворювань та ушкоджень хребта, в тому числі — у дітей.

У подальшому ці розробки продовжили та розвинули учні-послідовники: М. І. Хвисяк, С. Д. Шевченко, Г. Х. Ґрунтовський та багато інших. Пізніше під курацією Інституту створили в 10 областях України центри з хірургічного лікування ушкоджень і захворювань хребта. За рішенням МОЗ України НДІ ортопедії та травматології ім. проф. М. І. Ситенка було надано статус «Республіканського центру зі спінальної травми».

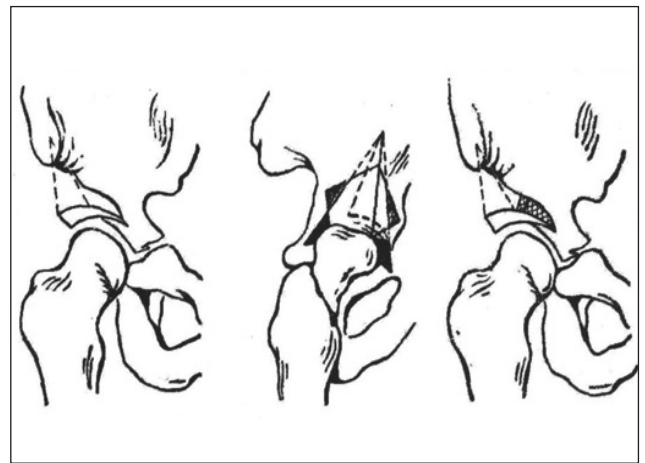
У 1968 р., уперше в Україні, в Інституті Олексій Олександрович сумісно з проф. К. М. Сівашом і проф. М. І. Кулішом та Г. Х. Ґрунтовським виконали операцію ендопротезування кульшового суглоба оригінальною конструкцією Сіваша.

Із цього часу метод ендопротезування суглобів набув подальшого свого розвитку та широкого впровадження в клінічну практику України.

Корж доклав великих зусиль до розбудови міжнародного співробітництва Інституту. За його ініціативою (1968 р.) було налагоджено творчу співпрацю з науковими та лікувальними закладами європейських країн: Дебреценський університет (Угорщина) (рис. 6), Берлінський університет ім. Гумбольдтів (Німеччина), Варшавський травматологічний госпіталь (Польща). У цей період Олексій Олександрович гідно представляє вітчизняну науку за кордоном під час участі в міжнародних форумах (Данія, Угорщина, Польща, Чехословаччина, Югославія й ін.).

Рис. 4. Корж О. О. та співробітники лабораторії нових матеріалів. Зліва направо: Ґрунтовський Г. Х., Маковоз Є. М., Тимченко І. Б., Голухова А. Г., Корж О. О., Бойко Я. І., Шевченко С. Д.

Рис. 5. Схема надацетабулярної реконструкції «даха» надвертлюгової ділянки суглоба за Коржом – Мітелевою в разі диспластичного коксартрозу

Рис. 6. Проф. Корж О. О. і Шевченко С. Д. (на фото — у медичних халатах) з професорами Дебреценського університету (Угорщина)

Рис. 7. Редколегія журналу «Ортопедія, травматологія та протезування» у м. Києві в 1968 році. Зліва направо: відомі вчені ортопеди професори Чаклін В. Д., Новаченко М. П., Новожилов Д. О., Богданов Ф. Р., Шагаєв С. М., Корж О. О., Крупко І. Л., Єлецький А. Г.

Його обрано Почесним членом Сербської медичної академії, Почесним членом міжнародного товариства ортопедичної хірургії та травматології (SICOT), медичних асоціацій і товариств ортопедів-травматологів Польщі, Узбекистану, Грузії, Молдови.

У період 1980–1996 р. О. О. Корж засновує й очолює теоретичні, фундаментальні та клінічні дослідження з проблем регенерації кісткової тканини за травматичних ушкоджень. Започатковує вивчення впливу стресових чинників на опорно-рухову систему як причину розвитку структурно-метаболічних ушкоджень кісткової та хрящової тканини (на основі біохімічних та клініко-рентгенологічних досліджень). У цей же час ним обґрунтовано та впроваджено в широку клінічну

практику метод функціонального лікування переломів довгих кісток.

Починаючи з 1980 по 1985 роки за ініціативою та під головуванням О. О. Коржа в Україні започатковано державну наукову програму боротьби з дорожньо-транспортним травматизмом, реалізація якої дозволила удосконалити систему надання медичної допомоги постраждалим, зменшити летальність та інвалідизацію.

У 1990 р. уперше в Україні розпочато наукові дослідження нового напрямку в ортопедії — вивчення проблем патології суглобів, обумовлених хворобами зі спадковою схильністю, які очолив О. О. Корж. У цій фундаментальній праці брали активну участь провідні вчені Інституту, професори: Б. І. Сіменач, М. І. Куліш, С. Д. Шевченко, Н. В. Дедух та інші. Наукові розробки були удостоєні Державної премії України (1996 рік).

Протягом 1967–2004 років Корж обіймав посаду головного редактора провідного фахового журналу «Ортопедія, травматологія та протезування», який засновано в Харкові М. І. Ситенком в 1927 р. (рис. 7).

Академік О. О. Корж був відданим патріотом України, із великим ентузіазмом зустрів звістку про набуття її незалежності, працював над перекладом україномовних термінів в ортопедії й травматології та видав декілька словників.

Життя академіка Олексія Олександровича Коржа обірвалося 1 листопада 2010 року. Співробітники Інституту, його численні учні пам'ятають про свого наставника, учителя та продовжують його благородну справу.

Відаючи шану великому Вчителю, у музеї Інституту організовано експозицію про його життєвий творчий шлях, видано монографії: «Наш кумир» та «Спадщина», чим підкреслено великий внесок у нашу спеціальність, на фасаді закладу встановлено меморіальну дошку.

Життя та творчий шлях Олексія Олександровича, ми впевнені, буде надбанням наступних поколінь спеціалістів і гідним прикладом, надійною основою та підґрунтям подальшого розвитку ортопедії та травматології.

Світла та добра пам'ять про видатного вченого, хірурга, вчителя і друга О. О. Коржа дбайливо передається від покоління до покоління.

Конфлікт інтересів. Автори декларують відсутність конфлікту інтересів.

Список літератури

1. Oleksiy Oleksandrovich Korzh: Personal matter. Archives of the State University "Institute of Spine and Joint Pathology

- named after Prof. Sitenko National Academy of Sciences of Ukraine", 234 (1). (in Ukrainian)
2. Korzh, N. A., Yaremenko, D. A., Tarshis, V. B., Shevchenko, E. G., & Golubeva, I. V. (2007). Historical essay about the Institute of spine and joint pathology named after Professor M. I. Sytenko of the academy of medical sciences of Ukraine. To the 100th anniversary of the foundation, Kharkiv (IPPC). (in rissian)
  3. Gruntovsky, G. H., Goridova, L. D., & Korzh, O. O. (2007). History of the institute. Memories of people, fate, time (p. 89–91). Kharkiv: Prapor. (in rissian)
  4. Shevchenko, S. D. (2007). Korzh, O. O is a generator of ideas. History of the institute. Memories of people, fate, time (p. 91–92). Kharkiv: Prapor.. (in rissian)
  5. Dedukh, N. V. (2007). Academician Aleksey Aleksandrovich Korzh in the development of fundamental research in orthopedics and traumatology. History of the institute. Memories of people, fate, time (p. 93–96). Kharkiv: Prapor. (in rissian)
  6. Tankut, V. A. (2014) Academician Korzh A. A. — the founder and head of the State Scientific Program for Combating Traffic Accidents in Ukraine (1980–1985). Heritage Aleksey Aleksandrovich Korzh: scientific historian. Edition. (p. 83–89). Kharkiv. (in rissian)
  7. Filippenko, V. A., & Tankut, V. A. (2014) The role of Academician Korzh A. A. in the development of reconstructive and restorative surgery of large joints at the Institute named after Prof. M.I. Sytenko. Heritage Aleksey Aleksandrovich Korzh: scientific historian. Edition. (p. 76–83). Kharkiv. (in rissian)

Стаття надійшла до редакції 09.08.2024

ACADEMICIAN KORZH O.O. IS AN OUTSTANDING SCIENTIST OF THE XX CENTURY, FOUNDER OF A NEW STAGE OF DEVELOPMENT OF ORTHOPEDICS AND TRAUMATOLOGY IN UKRAINE (TO THE 100TH ANNIVERSARY OF HIS BIRTH)

V. O. Tankut, V. A. Filipenko, I. V. Golubeva, O. G. Shevchenko, K. V. Berenov

Sytenko Institute of Spine and Joint Pathology National Academy of Medical Sciences of Ukraine, Kharkiv

✉ Volodymyr Tankut, MD, Prof. in Traumatology and Orthopaedics: ipps-noo@ukr.net

✉ Volodymyr Filipenko, MD, Prof. in Orthopaedics and Traumatology: filipenko1957@gmail.com

✉ Inna Golubeva: ipps-noo@ukr.net

✉ Olena Shevchenko, MD: ipps-noo@ukr.net

✉ Kostyantyn Berenov, MD, PhD in Orthopaedics and Traumatology: berenov@ukr.net